

Maciej Weryho

Małgorzata Zmitrowicz

Wybrane aspekty kultury książki i prasy cyfrowej w opinii czytelników Biblioteki Głównej UKW w Bydgoszczy

Abstrakt

Referat prezentuje wyniki badań przeprowadzonych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy wśród wybranej grupy czytelników książki. Dotyczyły one obecności publikacji elektronicznych w przestrzeni kulturalnej i edukacyjnej bydgoskich studentów, ich kompetencji w wykorzystaniu tekstów cyfrowych oraz preferencji w doborze określonego nośnika. Celem badań było nie tylko rozpoznanie oczekiwań współczesnego użytkownika biblioteki akademickiej, ale także określenie strategii gromadzenia oraz optymalizacja zasad udostępniania zbiorów w najbliższych latach.

Abstract

The paper presents the results of the research conducted at Kazimierz Wielki University Main Library in Bydgoszcz among a selected group of its users. They concerned the presence of electronic publications in the cultural and educational space of Bydgoszcz's students, their competence in using digital texts as well as their preferences in choosing a particular medium of information. The aim of this study was to identify not only the expectations of the modern academic library user, but also to identify collection strategies and optimization rules for access to library resources in the coming years.

Pojęcie książki czy prasy cyfrowej w świadomości współczesnego uczestnika procesu komunikacji wydaje się być już mocno zakorzenione i funkcjonuje niemal równolegle obok tradycyjnej publikacji drukowanej. Oferta firm wydawniczych oraz zasoby bibliotek w coraz większym stopniu obejmują także tytuły w formie elektronicznej. Naturalnym środowiskiem ich dystrybucji jest Internet, który niezwykle dynamicznie staje się podstawową przestrzenią komunikacji, w tym także naukowej. Web jest już obecnie największym powszechnie dostępnym zbiorem zasobów informacyjnych w dziejach ludzkości. Zmienia więc dosyć radykalnie cały proces pozyskiwania wiedzy, w tym także czytelnictwo, system książki, prasy oraz możliwości ich dystrybucji. Zmienia także model funkcjonowania bibliotek, nie tylko w kontekście gromadzenia czy organizowania dostępu do wyselekcjonowanych zbiorów, ale także pracy z użytkownikiem, którego nawyki i oczekiwania są już mocno określone przez codzienny kontakt z Internetem¹.

W tym kontekście Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy nie stanowi wyjątku. Nie tylko subskrybuje publikacje elektroniczne, ale także samodzielnie przetwarza zbiory analogowe do postaci cyfrowej i udostępnia je online. W efekcie znacznie poszerza się spektrum możliwości, jakie księżnica oferuje obecnie swoim czytelnikom. Obejmują one zarówno księgozbiór tradycyjny, drukowany, jak i materiały elektroniczne, dystrybuowane online. Jednak codzienna praca rodzi także wiele pytań. Jak czytelnicy biblioteki radzą sobie z tak różnorodną ofertą? Czy wykorzystują w pełni elektroniczną ofertę księżnicy? Jaką formę zapisu preferują w swojej samodzielnej pracy? Jakich rozwiązań oczekują w przyszłości ze strony biblioteki? Bezpośrednia praca z użytkownikami nie pozwala do końca zweryfikować rodzących się wątpliwości. Stąd potrzeba przeprowadzenia badań, umożliwiających uzyskanie bardziej precyzyjnych informacji na temat wykorzystania książek i czasopism w postaci cyfrowej przez czytelników uniwersyteckiej księżnicy.

Badania przeprowadzono w marcu 2011 r. Specjalnie na ich potrzeby pracownicy Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Głównej UKW zredagowali ankietę składającą się z 13 pytań. 7 z nich miało charakter zamknięty, a pozostałe, oprócz sugerowanych odpowiedzi, oferowały użytkownikom biblioteki możliwość szerszego wyrażania własnych poglądów i opinii. W sumie rozdano 210 kwestionariuszy, z czego połowę w pracowni komputerowej, gdzie studenci mają do dyspozycji 17 stanowisk komputerowych z dostępem

---

¹ M. Nahotko, Metadane biblioteczne w XXI w., *Przegląd Biblioteczny* 2010, z. 2, s. 167.

do Internetu, a drugą połowę w Czytelni Głównej, która, oprócz dostępu do materiałów drukowanych, również oferuje coraz więcej stanowisk komputerowych z dostępem do otwartej sieci. W efekcie wróciło 197 ankiet wypełnionych poprawnie i te zostały uwzględnione w analizie wyników.

Wstępne pytanie pozwoliło scharakteryzować uczestników badania pod względem profilu zdobywanego wykształcenia. Ankiety rozdano wyłącznie wśród studentów UKW, którzy stanowią podstawową i najliczniejszą grupę zarejestrowanych użytkowników bydgoskiej ksiąźnicy. Okazało się, że próba nie była reprezentatywna dla wszystkich kierunków studiów. Wśród badanych znalazło się 117 studentów Wydziału Pedagogiki i Psychologii (60%), 40 Wydziału Humanistycznego (20%), 28 Wydziału Administracji i Nauk Społecznych (14%), 6 Wydziału Nauk Przyrodniczych (3%) i jedna osoba zdobywająca wykształcenie na Wydziale Matematyki, Fizyki i Techniki (0,5%) oraz 5 osób studiujących na dwóch różnych wydziałach jednocześnie (2,5%). Najliczniejszą grupę stanowili studenci pedagogiki, co wynika m.in. z tego, iż dla nich Biblioteka Główna stanowi podstawowy księgozbiór, natomiast studenci pozostałych kierunków mają do swojej dyspozycji także biblioteki wydziałowe.

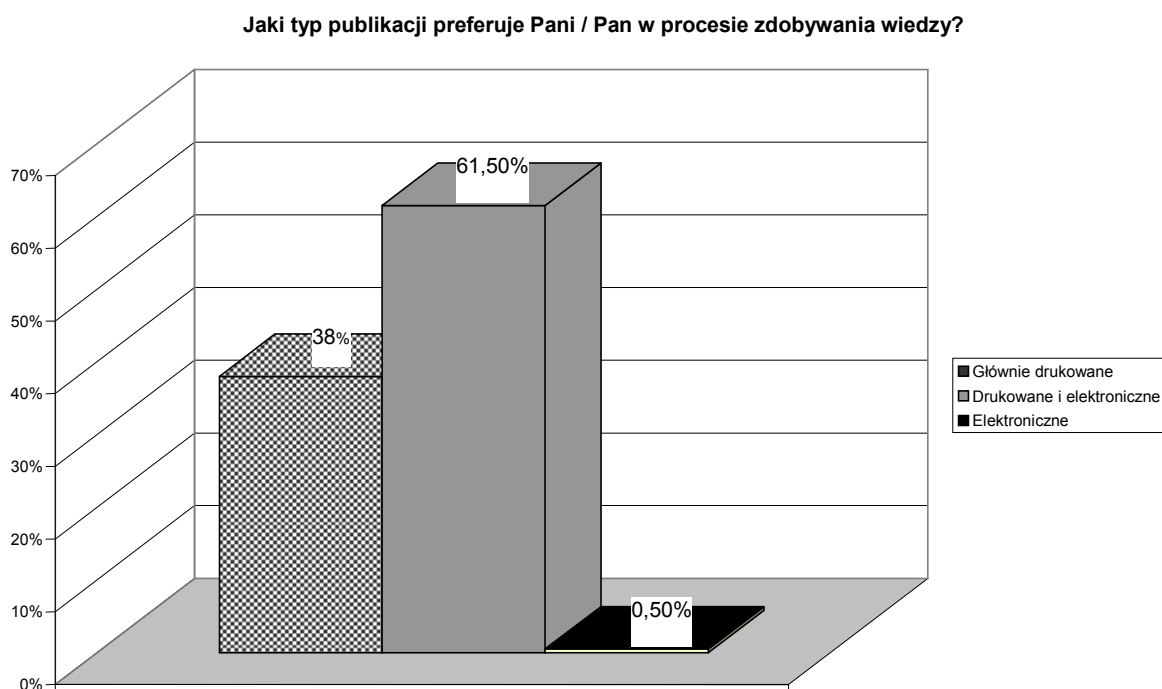
Kolejne pytania związane były już wyłącznie z tematem prowadzonych badań. Pierwsze dotyczyło typu źródeł, jakie studenci preferują w procesie zdobywania wiedzy. Obecna oferta biblioteki, oprócz publikacji drukowanych, w coraz większym stopniu obejmuje także teksty cyfrowe. Proporcje pomiędzy nośnikami są oczywiście różne, w zależności od typu publikacji, np. w przypadku anglojęzycznej literatury naukowej oferta elektroniczna jest już znacznie bogatsza². Okazało się, że większość studentów preferuje zarówno zasoby elektroniczne, jak i drukowane. Taką odpowiedź wybrało 121 uczestników badania (61,5%). 75 osób (38%) nadal korzysta głównie z publikacji drukowanych, a zaledwie jedna osoba (0,5%) wskazała, że w trakcie pozyskiwania wiedzy pragnie korzystać wyłącznie z zasobów elektronicznych. Tak duża grupa badanych, wskazująca na obie formy publikacji, w jednakowym stopniu pożądana w procesie edukacji, wydaje się potwierdzać koncepcję konwergencji tradycyjnych i cyfrowych nośników wiedzy³. Równocześnie widać,

---

² Ilość czasopism dostępnych w bazach komercyjnych oraz ksiąźek zgromadzonych chociażby w bibliotece cyfrowej Google Książki przewyższa zbiory anglojęzyczne zinwentaryzowane w Bibliotece UKW.

³ H. Jenkins, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, Warszawa 2007, s. 9.

że popularność źródeł elektronicznych systematycznie rośnie, co niewątpliwie wpływa także na zmianę przyzwyczajzeń czytelnich użytkowników bibliotek⁴.

Stopień wykorzystywania źródeł elektronicznych zależy jednak nie tylko od dostępnej oferty, ale także od kompetencji informacyjnych samych użytkowników. Web jako globalna biblioteka nie posiada jednego, kompletnego katalogu, jak biblioteka klasyczna. Nie jest nim bowiem, wbrew obiegowym opiniom, indeks Google'a. Dlatego kolejne pytanie ankiety pozwoliło użytkownikom określić, jak oceniają własne umiejętności z zakresu wykorzystywania dostępnych online materiałów. Największa grupa ankietowanych, 146 osób (74%) uznała, że w wystarczającym stopniu radzi sobie w efektywnym wykorzystaniu publikacji dostępnych w Internecie. 31 osób (16%) określiło swoje umiejętności z zakresu wykorzystywania źródeł elektronicznych jako doskonałe, a 20 studentów (10%) przyznało, że ich poziom umiejętności w tym zakresie jest słaby. Wynik ten ukazuje, że kształcenie umiejętności informacyjnych użytkowników wciąż stanowi istotne wyzwanie, w tym także dla bibliotek, gdyż grupa osób docierająca do relewantnych materiałów dostępnych online jest nadal niewielka.

⁴ M. Jaskowska, *Naukowe książki elektroniczne w opinii użytkowników bibliotek akademickich*, [w:] *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*, pod red. K. Migonia i M. Skalskiej-Zlat, Wrocław 2009, s. 276.

Obszar badawczy kolejnego pytania ankiety dotyczył wykorzystania czasopism elektronicznych dostępnych w sieci uczelnianej. Są to przede wszystkim periodyki naukowe wiodących światowych wydawców dostępne w ramach finansowanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego Wirtualnej Biblioteki Nauki. Obecnie kolekcja ta obejmuje serwis EbscoHost, tytuły wydawane przez Elseviera, Springera, w tym przypadku także serie książkowe, oraz czasopisma Nature i Science. Z zasobów tych często korzysta 4% badanych (8 osób), czasami 55% (107 osób), natomiast w ogóle nie korzysta 41% uczestników badania (82 osoby). Generalnie jest to wynik mało satysfakcjonujący. Widać, że elektroniczne periodyki naukowe w procesie dydaktycznym nie są przez studentów szczególnie intensywnie wykorzystywane, chociaż ogólna tendencja użytkowania tych zasobów jednak wzrasta. Wcześniejsze badania użytkowników informacji elektronicznej prowadzone w Bibliotece UKW w 2009 roku wykazały, że publikacje dostępne w komercyjnych baz zupełnie pomijało w swojej pracy aż 76% respondentów⁵.

Ponieważ pytanie o kolekcję czasopism dostępnych w sieci UKW miało charakter otwarty, część studentów uzasadniła swoją deklarację. Spośród 82 osób niekorzystających z zasobów WBN brak takiej potrzeby zadeklarowało 31 osób, brak wiedzy o takich zasobach 22 osoby, 3 osoby stwierdziły, że nie posiadają odpowiednich umiejętności by z nich skutecznie korzystać, a 3 kolejnych studentów wyznało, iż preferuje wyłącznie źródła drukowane. Pojawiły się również wypowiedzi, że księgozbiór drukowany biblioteki w pełni zaspokaja wszystkie ich potrzeby, więc korzystanie z dodatkowych kolekcji nie jest konieczne.

Z codziennej bibliotecznej praktyki wynika również, że dla wielu użytkowników bydgoskiej księżnicy barierą w korzystaniu ze źródeł elektronicznych jest nie tylko hermetyczny język naukowego dyskursu, ale także niewystarczająca znajomość języka angielskiego. Dlatego kolejne pytanie dotyczyło platformy Ibuk.pl, oferującej przede wszystkim publikacje w języku polskim. Biblioteka UKW nie posiada tej kolekcji w swojej stałej subskrypcji, badanie przeprowadzone było w okresie testu bazy. Takie okresy dostępu promocyjnego służą m. in. zdobywaniu praktycznej wiedzy na temat aktualnej cyfrowej oferty wydawniczej. Każdy pracownik i student uczelni otrzymuje możliwość swobodnego

---

⁵ M. Weryho, M. Zmitrowicz, *Google czy bibliotekarz? Potrzeby i oczekiwania użytkowników Internetu w Bibliotece Głównej UKW w Bydgoszczy*, [w:] *Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji*, pod red. K. Domańskiej, B. Iwańskiej-Cieślak, Z. Kropidłowskiego, Bydgoszcz 2009, s. 9-21.

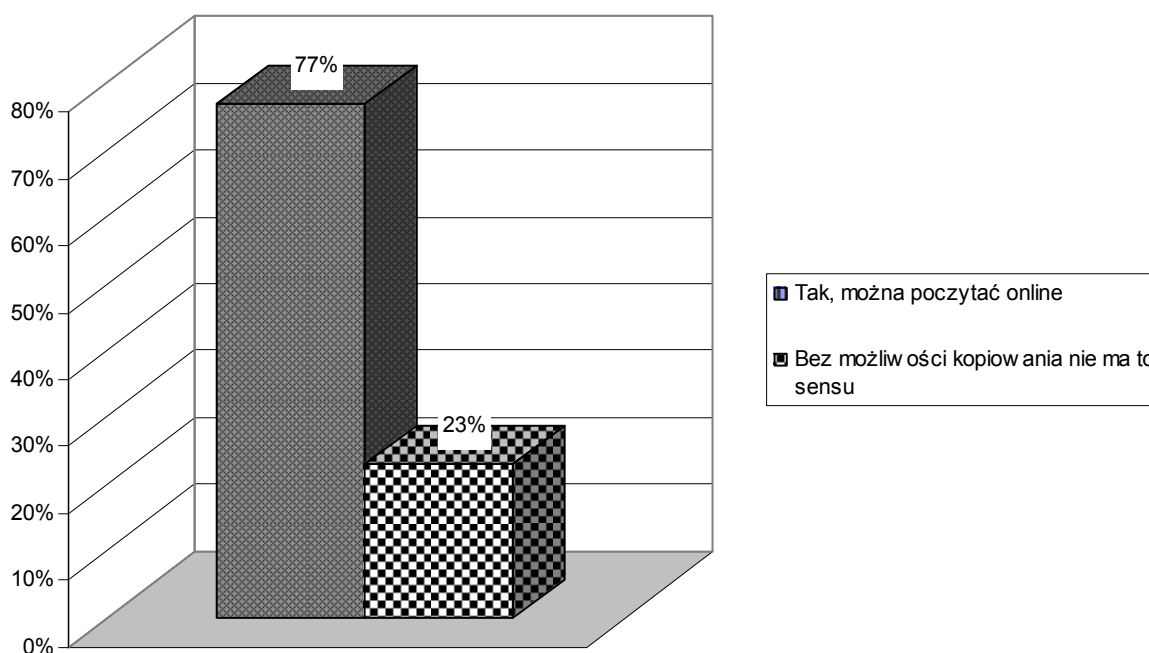
eksploataowania testowanej bazy w określonym terminie, z reguły 30 – 60 dniowym. Czytelnia Internetowa Ibuk to pierwszy polski projekt umożliwiający dostęp online do współczesnych publikacji. Umożliwia wgląd do aktualnej oferty wydawniczej najważniejszych polskich wydawców, także literatury naukowej. Dostęp jest jednak mocno ograniczony. Jak na razie nie udało się wypracować optymalnego modelu swobodnego udostępniania publikacji cyfrowych online. Restrykcje prawa autorskiego, przeniesione z obiegu drukowanego do środowiska sieciowego, generują daleko idącą kontrolę zachowań użytkowników, co w efekcie dosyć mocno kontrastuje z istotą cyfrowego przełomu⁶.

Użytkownicy serwisu Ibuk.pl otrzymują ostatecznie podgląd zgromadzonych tekstów, ale bez możliwości powielania ich na użytek własny w jakiegokolwiek formie, choćby fragmentarycznie. To mocno ogranicza pracę z tekstem, nierzadko zmuszając użytkowników Czytelni Internetowej do wykonywania kopii wybranych fragmentów z egzemplarzy drukowanych dostępnych w Czytelni Głównej. Mimo to, na pytanie „czy korzystanie z książek dostępnych w serwisie Ibuk.pl bez możliwości kopiowania i drukowania choćby fragmentów jest dla Pani / Pana przydatne”, aż 152 osoby (77%) wypowiedziały się twierdząco. Natomiast dla pozostałych 45 uczestników badania (23%) taka forma udostępniania zupełnie traci swój sens.

---

⁶ P. Gawrysiak, *Cyfrowa rewolucja. Różwój cywilizacji informacyjnej*, Warszawa 2008, s. 354.

Czy uważa Pani / Pan, że warto korzystać z bazy Ibuk, która oferuje dostęp do książek bez możliwości ich kopiowania?

Generalnie widać, że dla zdecydowanej większości czytelników biblioteki akademickiej cyfrowy obieg publikacji jest niezwykle atrakcyjny, nawet mimo tak dalekich ograniczeń dotyczących możliwości ich wykorzystywania.

Kolejne pytanie było bezpośrednio związane z polityką gromadzenia zbiorów w Bibliotece UKW oraz planami zakupów zbiorów elektronicznych na najbliższe lata. Na pytanie: „czy biblioteka UKW powinna zakupić na stałe dostęp do Czytelni Internetowej Ibuk aż 147 studentów (75%) odpowiedziało twierdząco, 42 osoby (21%) nie miały na ten temat zdania, a zaledwie 8 respondentów (4%) uznało, że inwestycja w zakup kolekcji z tak drastycznymi ograniczeniami dostępu nie jest wartościowa. Podstawowym atrybutem Czytelni Internetowej Ibuk jest to, że udostępnia publikacje aktualne, współczesne, które stanowią podstawowy materiał źródłowy dla większości studentów. Ich dotkliwy brak w otwartym księgozborze Globalnej Biblioteki Cyfrowej⁷ powoduje, iż oferta elektronicznego serwisu jest dla użytkowników tak atrakcyjna.

⁷ M. Nahotko, *Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym. Globalna biblioteka cyfrowa w informatycznej infrastrukturze nauki*, Warszawa 2010, s. 10.

Respondentów zapytano również o typ publikacji, z którego chcieliby korzystać w formie elektronicznej. Największym zainteresowaniem cieszyły się podręczniki, które wskazało 161 osób (82%) oraz czasopisma wymienione przez 112 osób (57%), natomiast literatura piękna w wersji elektronicznej byłaby pożądana zaledwie przez 40 osób (20%). Wynik ten sugeruje, że publikacje w wersji cyfrowej pełnią przede wszystkim funkcję informacyjną. W przypadku beletrystyki zdecydowana większość badanych preferuje kontakt z książką drukowaną, co potwierdzają także badania wykonywane w innych ośrodkach⁸. Pytanie to zawierało również element otwarty, w którym studenci mogli doprecyzować własne oczekiwania wobec dostępu do publikacji w formie elektronicznej. Wielu z nich napisało wprost, że chcieliby korzystać w wersji cyfrowej głównie z publikacji naukowych, opracowań krytycznoliterackich, materiałów pokonferencyjnych, ale także prasy regionalnej, komiksów oraz literatury faktu. Kilka osób wskazało, iż w wersji cyfrowej powinny być dostępne „stare publikacje, których nie można wypożyczyć do domu”, czyli zbiory specjalne. Tę potrzebę w coraz większym stopniu zaspokajają biblioteki cyfrowe, z którymi związane były kolejne pytania.

Ilość publikacji zapisanych w formie cyfrowej i dostępnych w Internecie jest już niemała, a ponadto zasób ten systematycznie rośnie. Rozlokowany jest głównie w elektronicznych księgozbiorach regionalnych czy instytucjonalnych bibliotek cyfrowych, których kolekcje w Polsce obejmują już łącznie ponad 780 tys. tytułów⁹. Jedną z nich jest Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, aktywnie współtworzona przez Bibliotekę Główną UKW. W jej Oddziale Digitalizacji Zbiorów, na potrzeby biblioteki cyfrowej, zeskanowano dotychczas ponad 16 tys. dokumentów, pochodzących nie tylko z macierzystego księgozbioru uniwersyteckiej księżnicy, ale m.in. także z bogatych zbiorów Pracowni Regionalnej Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy, czy z Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Żninie. Łącznie KPBC oferuje już ponad 46 tys. tytułów w ramach 3 głównych kolekcji¹⁰. Jej elektroniczny księgozbiór systematycznie współtworzy wiele instytucji z regionu, w tym Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, Książnica Kopernikańska, a ostatnio także Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy.

---

⁸ M. Świogoń, *E-książka w świetle najnowszych zagranicznych badań użytkowników informacji*, [w:] *Uniwersum piśmiennictwa ...*, op. cit. s. 320.

⁹ Federacja Bibliotek Cyfrowych, [on-line] [dostęp 10 listopada 2011], dostępny w World Wide Web: <http://fbc.pionier.net.pl>

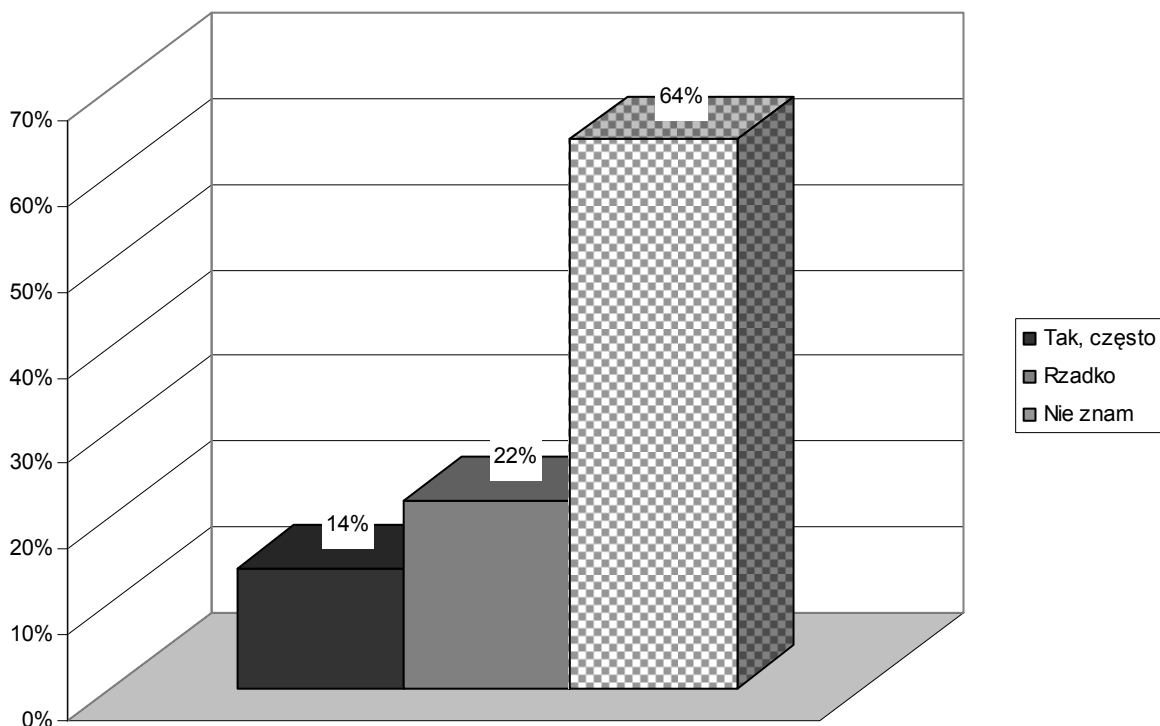
¹⁰ Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, [on-line] [dostęp 10 listopada 2011], dostępny w World Wide Web: <http://kpbc.ukw.edu.pl>

Okazało się, że ze zbiorów KPBC często korzysta 31 badanych (16%), rzadko 26 (14%), w ogóle nie korzysta 16 respondentów (8%), a zupełnie nie znają takiego źródła w Internecie aż 124 osoby (62%). To wynik bardzo zaskakujący. Regionalna biblioteka cyfrowa funkcjonuje w Internecie już ponad 6 lat, a ponad połowa badanych studentów bydgoskiej uczelni, czyli potencjalnych użytkowników chociażby kolekcji dydaktycznej, w ogóle jej nie zna. Taka sytuacja rodzi pytania dotyczące promocji elektronicznego zasobu, ale także wiedzy i umiejętności użytkowników Webu. Punkt ankiety dotyczący KPBC również pozwolił respondentom uzasadnić swoje wypowiedzi. Większość badanych wskazała, iż nie korzystają z zasobu KPBC, ponieważ nie znajdują w niej potrzebnych publikacji. Jest to w dużym stopniu zrozumiałe, gdyż studenci przede wszystkim poszukują literatury współczesnej, a ta, z powodu restrykcji prawnych, stanowi niewielki procent cyfrowych kolekcji. Ponadto kilka osób wypowiedziało się, że woli książki drukowane oraz, że wystarcza im księgozbiór tradycyjnej biblioteki. Dwie osoby korzystają z KPBC tylko w wyniku konieczności, gdy nie mogą otrzymać książki drukowanej w bibliotece.

Bardzo podobne wyniki przyniosły odpowiedzi na pytanie o korzystanie z innych bibliotek cyfrowych w Polsce. W chwili obecnej aktywnych jest już ponad 80 takich kolekcji, regionalnych bądź instytucjonalnych. Jednak zaledwie 27 osób (14%) zagląda do nich często, 44 osoby (22%) korzystają z nich rzadko, natomiast aż 126 studentów z grupy badanej (64%) w ogóle nie zna żadnej biblioteki cyfrowej udostępniającej pełne teksty w Internecie. Tu również ankietowani mieli możliwość wypowiedzenia się w kwestii swojego stosunku do kolekcji cyfrowych i odpowiedzi były podobne, jak w poprzednim pytaniu. Największą barierą jest po prostu brak interesujących zbiorów („nie zawsze znajduję interesujące mnie publikacje”, „nie ma w nich tytułów, których szukam”, „nie posiadają wystarczających zbiorów”), a także, jeśli jest alternatywa między książką drukowaną, a cyfrową – studenci wybierają tę pierwszą („korzystam, gdy nie mogę znaleźć książki drukowanej”, „wolę książkę drukowaną”). Kilka osób przyznało, że ma spore problemy z obsługą techniczną tego typu serwisów. Osoby korzystające z bibliotek cyfrowych poproszone były także o podanie nazw kolekcji, z których najczęściej korzystają. Wśród wymienionych pojawiły się: Polska Biblioteka Internetowa, Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa, Federacja Bibliotek Cyfrowych, Akademicka Biblioteka Cyfrowa, Podlaska Biblioteka Cyfrowa, Czytelnia Internetowa IBUK, Biblioteka Internetowa Exlibris, a także katalogi centralne Karo i Nukat.

Czy korzysta Pani / Pan z bibliotek cyfrowych dostępnych w Internecie?

W następnym pytaniu studenci mogli wskazać te serwisy, z których najczęściej korzystają w trakcie samodzielnej pracy. Wymienione zostały zarówno największe biblioteki cyfrowe, jak i serwisy społecznościowe umożliwiające udostępnianie publikacji cyfrowych. Okazało się, że największą popularnością cieszy się serwis Google Książki, wybrało go aż 139 badanych (71%). Istnieje jednak duże prawdopodobieństwo, że spora grupa badanych utożsamia tę kolekcję ze standardową wyszukiwarką internetową, gdyż biblioteka cyfrowa Google'a, choć najbardziej zasobna spośród kolekcji dostępnych w otwartym Internecie, udostępnia stosunkowo niewiele pozycji w języku polskim. Na drugim miejscu znalazł się serwis Chomik, z którego zasobu aktywnie korzysta 117 studentów (59%). Jest to przykład platformy społecznościowej, której zawartość tworzą sami użytkownicy globalnej sieci, z reguły jednak zupełnie nie uwzględniając uwarunkowań prawnoautorskich. W efekcie w bazie tej dostępnych jest wiele tekstów współczesnych, nierzadko konwertowanych do postaci cyfrowej w warunkach domowych. Na trzecim miejscu pod względem popularności znalazła się Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona. Korzysta z niej 37 ankietowanych (19%), za nią sytuuje się Federacja Bibliotek Cyfrowych (24 osoby – 12%), a następnie Polska Biblioteka Internetowa (16 osób – 8%) i serwis Scribd (4 osoby – 2%).

Studenci wpisywali także samodzielnie nazwy kolekcji, z których najczęściej korzystają. Wśród wymienionych serwisów pojawiła się: Europeana, Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa, Eduskrypt, katalog centralny Nukat oraz serwisy torrentowe. Widać więc, że dla użytkowników Internetu kwestie prawne nie mają istotnego znaczenia, ważny natomiast jest sam dostęp do poszukiwanych treści. Jednak bibliotekarze, realizujący projekty digitalizacji zbiorów i selekcionujący kolejne tytuły do obiegu cyfrowego, mogą pracować wyłącznie w przestrzeni wyznaczonej ściśle przez obowiązujące przepisy prawa. Stąd tak dotkliwy brak tytułów współczesnych, a więc najczęściej przez czytelników poszukiwanych w otwartym Internecie. Biblioteki w globalnym obiegu cyfrowym mogą udostępniać jedynie tytuły pochodzące z obszaru domeny publicznej, natomiast publikacje podlegające ochronie prawnej mogą być publikowane wyłącznie po uzyskaniu zgody autora i wydawcy oraz podpisaniu odpowiedniej umowy, co w praktyce osiągnięte jest niezwykle rzadko. Wiele bibliotek realizuje więc projekty digitalizacji zbiorów udostępniając tytuły współczesne jedynie stacjonarnie, tworząc wewnętrzne kolekcje cyfrowe¹¹, bądź też włączając takie tytuły do otwartych bibliotek cyfrowych i zamykając do nich dostęp dla użytkowników zdalnych¹².

Kolejne pytanie dotyczyło realizacji podobnej koncepcji w Bibliotece UKW, czyli przenoszenia księgozbioru, w tym także publikacji współczesnych, najczęściej wypożyczanych, do postaci cyfrowej i dystrybuowania ich w sieci uczelnianej z ograniczonymi prawami dostępu. Jak dotąd bowiem Pracownia Digitalizacji skanuje zbiory głównie na rzecz szerokiego udostępniania ich w Internecie. Objęci badaniem studenci bydgoskiego uniwersytetu w większości byli przychylni tej opcji. Aż 153 osoby (78%) opowiedziało się za realizacją takiej formy udostępniania zbiorów, 14 respondentów (7%) uznało, że bez możliwości kopiowania treści projekt nie jest warty realizacji, natomiast 30 użytkowników (15%) odpowiedziało, że zdecydowanie preferuje książki drukowane.

Przedostatnie pytanie ankiety służyło weryfikacji rewolucyjnych tez prognozujących bliski i niechybny zmierzch galaktyki Gutenberga¹³. Odpowiadając na pytanie: „czy książki drukowane powinny zostać całkowicie zastąpione elektronicznymi?” aż 84 osoby (42%)

---

¹¹ Przykładem może być Zasób Cyfrowy UMK, w którym zdigitalizowane tytuły, objęte prawem autorskim, udostępniane są wyłącznie z komputerów pracujących w sieci uczelnianej.

¹² Np. w cyfrowej kolekcji księżnicy narodowej publikacje takie w opisie bibliograficznym posiadają informację: „utwór chroniony prawem autorskim. Publikacja cyfrowa jest dostępna na stanowiskach komputerowych w czytelniach Biblioteki Narodowej”. Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona [on-line] [dostęp 10 listopada 2011], dostępny w World Wide Web: <http://www.polona.pl/dlibra>.

¹³ Ł. Gołębiowski, *Śmierć książki: no future book*, Warszawa 2008.

odpowiedziały, że nie, 110 respondentów (56%) wyraziło przekonanie, że obie formy powinny funkcjonować równolegle, a jedynie 3 osoby (a więc niespełna 2%) życzyłyby sobie pełnej konwersji zgromadzonych zbiorów do postaci elektronicznej.

Ostatnie pytanie przeprowadzonego badania zostało skierowane do osób, które deklarują, iż nie korzystają z książek elektronicznych. Mogły w nim wskazać główne bariery i uzasadnić, dlaczego taka forma publikacji wydaje im się nieatrakcyjna. Okazało się, że 81 studentów (40%) zdecydowanie woli czytać książki drukowane, mimo możliwości korzystania z wersji cyfrowych, 75 osób (38%) wskazało jako decydującą barierę dyskomfort czytania tekstów elektronicznych z ekranu komputera, 33 respondentów (17%) nie wie, jak interesujące publikacje odnaleźć w Internecie, a 13 osób (7%) wyznało, iż nie posiada do niego stałego dostępu. Ponieważ studenci mogli wpisać również własne odpowiedzi, pojawiły się skargi na „brak czasu”, „szkodliwość czytania z monitora dla zdrowia, zwłaszcza w przypadku dużych publikacji” oraz obawa o utratę wzroku. Prawdopodobnie jednak bariera ergonomiczna zostanie niebawem w dużym stopniu zredukowana poprzez powszechne wykorzystywanie technologii papieru cyfrowego. Także kwestia dostępu do Internetu będzie niewątpliwie w przyszłości stanowiła coraz mniejszy problem.

Pomimo powyższych zastrzeżeń wobec obiegu czasopism czy książek elektronicznych przeprowadzone badania ukazują zmiany, jakie zachodzą w świadomości i zachowaniach czytelniczych obecnych użytkowników biblioteki. Publikacje cyfrowe, szczególnie udostępniane poprzez łącza Internetu, stanowią dla studentów bydgoskiego uniwersytetu nośnik niezwykle atrakcyjny i pożądanym. Mimo to nadal duży problem stanowi kwestia umiejętności dotarcia do publikacji dostępnych online i ich sprawnego wykorzystywania. Wielu osobom brakuje także wiedzy dotyczącej ograniczeń prawnych, stąd tak wiele poszukiwań nie przynosi spodziewanych efektów. Równocześnie jednak większość respondentów nadal deklaruje silne przywiązanie do książki drukowanej i jej obecności w systemie komunikacji i obiegu kultury, co prognozuje, przynajmniej na najbliższe lata, harmonijne współistnienie obu nośników.

Bibliografia:

1. Gawrysiak P., Cyfrowa rewolucja. Różwój cywilizacji informacyjnej, Warszawa 2008
2. Gołębiowski Ł., Śmierć książki: no future book, Warszawa 2008

3. Jaskowska M., Naukowe książki elektroniczne w opinii użytkowników bibliotek akademickich, [w:] Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej, pod red. K. Migonia i M. Skalskiej-Zlat, Wrocław 2009, s. 276
4. Jenkins H., Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów, Warszawa 2007
5. Nahotko M., Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym. Globalna biblioteka cyfrowa w informatycznej infrastrukturze nauki, Warszawa 2010
6. Nahotko M., Metadane biblioteczne w XXI w., Przegląd Biblioteczny 2010, z. 2, s. 167
7. Świgoń M., E-książka w świetle najnowszych zagranicznych badań użytkowników informacji, [w:] Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej, pod red. K. Migonia i M. Skalskiej-Zlat, Wrocław 2009, s. 320
8. Weryho M., Zmitrowicz M., Google czy bibliotekarz? Potrzeby i oczekiwania użytkowników Internetu w Bibliotece Głównej UKW w Bydgoszczy, [w:] Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji, pod red. K. Domańskiej, B. Iwańskiej-Cieślak, Z. Kropidłowskiego, Bydgoszcz 2009, s. 9-21, dostępny online:
<http://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/137>